

Scientology: En kontroversiell nyreligiøs bevegelse

AV NILS E. BLOCH-HOELL

Scientology-kirken har i sin kortvarige historie i høy grad kalt på almenhetens oppmerksomhet. Likevel er det forbundet med store vanskeligheter å skaffe seg sikre opplysninger om den. Det eksisterer ennå ikke noen grundig fremstilling av den som tilfredsstillende vitenskapelige krav. Og bare i de nyeste teologiske oppslagsbøker finnes den omtalt, og da helt kortfattet. Men det finnes et temmelig stort kildemateriale fra Scientology-kirken selv, og en ikke liten litteratur om den, særlig av kritisk karakter.

I Norden er det først og fremst Institutt for missionsteologi og økumenisk teologi ved Aarhus Universitet og Dialog Centeret i Århus som har beskjeftiget seg med saken. Undertegnede har gjort bruk av deler av dette materiale og av litteraturen om Scientology-kirken, men bygger først og fremst på bevegelsens eget kildemateriale. Jeg har også hatt samtaler med to prester og en informasjonssjef fra Scientology-kirken. Men både den følgende analyse og konklusjonen av den forutsetter forskning innenfor disiplinene konfessionkunnskap og religionsvitenskap.

Grunnleggeren

L. Ron Hubbard (Lafayette Ronald H.) er sønn av en amerikansk marineoffiser og ble født den 13. mars 1911 i Tilden, Nebraska. Han bodde hos sine besteforeldre på en ransj i Montana til han var ti år. Der ble han bl.a. kjent med svartefotindianere. Senere flyttet han med sine foreldre til Washington, D.C. Hubbard's far tjenestegjorde i flere år i det fjerne Østen. Og der lærte L. R. Hubbard fremmede religioner og kulturer å kjenne. Han tok eksamen ved Columbia College med matematikk og maskiningeniørlære som speciale, og deltok i et av USA's første atomfysikk-kurs. Etter Colleetiden var han leder for flere ekspedisjoner, bl.a. til Sentral-Afrika.

The New International Dictionary of the Christian Church (1974) opplyser at Hubbard er en tidligere (retired) USA marineoffiser. Og en fotnote i en av Hubbard's bøker (*The Creation of*

Human Ability. A Handbook for Scientologists, Los Angeles 1971 (1954) s. 214) forteller at Hubbard studerte psykoanalyse under Sigmund Freuds elev, marinelegen Commander Thompson.

Allerede som student tjente Hubbard store penger som forfatter både av western-romaner og av science fiction romaner. Han ble med tiden millionær. Vi mangler opplysninger om hvorvidt Hubbard har tilhørt noe kirkesamfunn. I 1953 ble han tildelt en doktorgrad ved det ikke høyt ansette «Sequoia University» i Los Angeles.

I mars 1966 ble H's kone Mary Sue Hubbard sjef for den nyopprettede «Guardian Office». Den 1. august 1968 nedla Ron Hubbard offisielt sitt verv som øverste leder av Scientology-kirken. Han har copyright til alle sine bøker.

Den historiske bakgrunn

Scientologikirken fremhever med forkjærlighet sine lange historiske røtter. «Scientology is the science of knowing how to know answers. It is a wisdom in the tradition of ten thousand years of search in Asia and Western Civilization.» (Hubbard, the Creation of Human Ability s. 9) Rent bortsett fra at man her tar for sterkt i når man, under henvisning til Veda, Tao, Lao Tse og Gautama Buddha, taler om de *ti tusen* års søken, så er det likevel det fundamentalt riktige i utsagnet at scientologien står i en bestemt historisk sammenheng. Da er det nok en tilsnikelse å sette disse navnene, og flere andre, sammen som om de var *en* tradisjon. Likevel er det på en måte relevant for scientologien å anføre f.eks. Veda og Buddha som en slags åndelige aner.

Enda mer korrekt vil et være å si at scientologien er en bevegelse som i sin grunnkarakter ikke er original, eller åpenbaringspreget. Den er utpreget kompilatorisk (selektiv) og synkretistisk. Vi kommer tilbake til dette. Her skal bare understrekes at både synkretismen med overtoner fra indisk og kinesisk religion og det kompilatoriske er i pakt med både samtidens pluralisme (relativisme) og med den nyreligiøse Asia-bølgen. For så vidt kan man si at scientologien er «i pakt med tiden». Scientologien har altså plukket ut elementer fra indiske og kinesiske religioners fjerne fortid og psykologielementer fra den mer nære fortid. Til den mer nære fortid hører scientologiens sammenheng med nyere amerikansk historie.

På 1800-tallet bredte den såkalte «Mind cure»-bevegelsen seg i De forente stater. Den organiserte seg i mer eller mindre religiøse for-

mer. Den mest kjente av disse organisasjonene er *Christian Science*, grunnlagt av Mrs. Baker Eddy med hennes bok *Science and Health* fra 1875 som utgangspunkt. Man la her så stor vekt på den somatiske effekt av psykisk påvirkning at man likefrem kunne fremstille sykdom som ikke-virkelig og helbredelse som en helt psykisk prosess.

Det er visse likehetstrekk mellom Mind cure/Christian Science og Scientologien. De har først og fremst *det* felles som Einar Molland en gang uttalte om Christian Science: «Dette er verken kristendom eller vitenskap.» Og begge bevegelser bruker psykisk påvirkning for å prøve å hjelpe mennesker til sundhet. Men mellom Science and Health og Dianetics The Modern Science of Mental Health ligger 75 års legevitenenskapelig historie – og Sigmund Freud med fremvekster av moderne psykologi. Hubbard har lært av alt dette. Det understrekes av scientologikirken at den ikke driver medisinsk virksomhet. Bevegelsens direktør-styre sier det slik: «Scientology addresses only the spirit, it is not medicine and does not replace competent medical treatment. If you are physically ill you will be sent to a competent medical practitioner prior to receiving spiritual counseling from a Minister of the Church of Scientology.» Utsagnet er egnet til å avverge mulige anklager om kvakksalvervirksomhet som kan komme i strid med loven.

Den kjente historikeren Sidney Ahlstrom har ellers med rette pekt på at Hubbard's gjennombruddsbok, *Dianetics The Modern Science of Mental Health* bare var *en* av en rekke bøker av lignende art fra tiden etter den 2. verdenskrig. Ahlstrom uttrykker seg slik: «The most characteristic religious feature of the period had little to do with either church membership or patriotism. The generalized kind of religiosity which predominated in the post war years had «faith in faith» as its material principle and pious utilitarianism as its leading characteristic. Peace of mind and confident living were the promises it held out in the «age of anxiety».» Så omtales en rekke best sellers som kom fra 1946 av. Hubbard omtales her som en tidstypisk psykologi-popularisator. (Sidney Ahlstrom, *A Religious History of the American People*, New Haven 1972, s. 956)

Opprinnelse og utbredelse

Det er typisk at bevegelsen begynte med en *bok*, skrevet av bevegelsens grunnlegger *L. Ron Hubbard*. Like typisk er bokens tittel, *Dia-*

netics. The Moderne Science of Mental Health (1950). Året etter ble *Hubbard Dianetics Research Foundation* grunnlagt. Hovedordet i tittelen forklares slik: «Dianetik: fra *Dia* (græsk) gjennom og *Nous* (græsk) «sjæl». (Scientology kirkens baggrund og ceremonier, 1980 s. 4. Ordet er registrert varemerke for L. Ron Hubbard) Først i juli 1955 ble bevegelsen organisert som en kirke, idet the Certificate of Incorporation for the Founding Church of Scientology ble utstedt. Dette medfører betydelige økonomiske fordeler i De forente stater. I 1959 flyttet Hubbard bevegelsens hovedkvarter fra California i USA til Sussex i England, der den fikk sitt nye senter i Saint Hill Manor i East-Grinstead. Slottet var tidligere bebodd av Maharajah'en av Jaipur. I det samme året fikk kirken en seriemonibok som også omfatter en trosbekjennelse.

Det lagede ordet *scientology* er avledet av det latinske verbet *scio* – jeg vet – og det greske substantivet *logos* – ord, lære. Vi kommer tilbake til definisjonene av *scientology*.

Hubbard selv bodde i mange år, frem til begynnelsen av 1976, helst ombord på yachten *Apollo* (3287 tonn). Skipet var registrert i Panama og var bl.a. hovedkvarter for OTC (Operation and Transport Corporation Ltd).

Etter 13 år, altså i 1963, ble det hevdet at Scientologien i USA hadde tilslutning fra mellom femti og hundre tusen. Den er også utbredt i Australia og Europa, særlig i Forbundsrepublikken Tyskland og England, men også i Frankrike og Skandinavia. (*Sidney E. Ahlstrom*, op. cit. s. 955) En svensk fremstilling fra 1971 hevder at bevegelsen i 1970 hadde ca. 1,6 millioner medlemmer (tilhengere). Av disse oppgis ca. 7 000 å være bosatt i Sverige, dit den kom i 1968. (*Bo R. Ståhl/Bertil Persson*, Kultur, Sekter, Samfund. En studie av religiøse minoriteter i Sverige, Stockh. 1971 s. 100) En udatert dansk fremstilling fra slutten av 1970-årene oppgir et medlemstall på ca. 2 millioner, hovedsakelig i USA og Storbritannia. Scientologikirken i Danmark oppgis å ha 13–20 000 medlemmer. (Samarbeidsudvalget informerer om Scientology-Bevegelsen, Hellerup u.å. s. 2.) Endelig gir *Handbuch Religiöse Gemeinschaften* (Aachen 1978) tallet 4 millioner medlemmer i 1976, hvorav i Tyskland mellom 30 og 60 000, og i Danmark ca. 12 000. Norge oppgis å ha noen få hundre medlemmer. Prosenten av unge mennesker synes å være stor. Norske scientologer oppgir at det i 1981 var 85–90 aktive medlemmer av scientologikirken i Oslo. I følge den danske scientologipresten Øyvind G. Johansen (fra Hamar) er danske og norske scientologer

vanligvis medlemmer av folkekirken (Den norske kirke). Handbuch Religiöse Gemeinschaften (Aachen 1978) opplyser at det heller ikke i andre land er nødvendig å gå ut av sitt kirkesamfunn for å kunne slutte seg til scientologikirken. I følge Lov om trudemssamfunn og ymist anna av 13. juni 1969 er et slikt dobbelt medlemsskap forbudt i Norge. Det ble gjort et forsøk på å starte arbeidet for scientologien i Norge i 1975, men først i 1977 lyktes det Mette og Jørgen Evers og Sigrun Lone å etablere bevegelsen i dette lanet. Fast adresse hadde man først i Torsgt. 3 A, Oslo, senere i Stenersgt. 16. Oslo-avdelingen hadde i 1981 egen informasjonssjef, Astrid Colle. Nåværende adresse er Scientology Senteret, Waldemar Thranesgt. 86 B, Oslo (tlf. 41 78 14).

De medlemstall som er oppgitt for Scientology-kirken er ikke kontrollert, men burde kunne kontrolleres. Bevegelsen noterer medlemmenes navn, adresse og opptagelsesdato, men ikke fødselsdata og yrke.

Alle opplysninger tyder på at bevegelsen er raskt ekspanderende i den vestlige verden. Intet tyder på at bevegelsen driver misjon i Afrikas og Asias fattige land, selv om den finnes i enkelte byer i denne delen av verden.

Arbeidsmåte, lære og særpreg

Scientology-kirken fungerer ikke som religiøs vekkesbevegelse og samler ikke folk til stormøter med flammende taler, omvendelsesappell og suggererende sang og musikk. Den vender seg til lesende menesker i den vestlige pengesterke, verden. Den bruker avisannonser, flyveblad, vindusreklame og personlig henvendelse.

Salg av L. Ron Hubbard's bøker spiller en særdeles viktig rolle i bevegelsens forsøk på å markedsføre seg selv. Vi skal omtale to eksempler på en slik reklame for Hubbard-bøker og for Scientology-kirken. Det dreier seg først om en reklameseddel av A4-format med bestillingskupong for «Selvanalyse» av L. Ron Hubbard. Her heter det bl.a. «Med denne bemerkelsesverdige bog kan du forbedre din hukommelse, nedsætte din reaktionstid, lære dig selv bedre at kende, og forøge dine muligheder for simpelthen at være glad og nyde livet!» Ved selvanalyse av sine følelser, sin seksuelle atferd, sitt forhold til sannheten, sitt mot eller manglende mot etc. skal man settes i stand til å frigjøre sine egne anlegg og muligheter («grunnlæggende potentialer»), og få mer ut av livet, bl.a. ved å lære hvordan man

metodisk skal kunne «håndtere andre». Og alt dette kan man oppnå ved å lese boken (på ca. tre timer) og ved deretter å anvende boken på seg selv. Det hele er såre enkelt. Man betaler kr. 65,- og sender inn bestillingen til Scientology kirken. Og denne, forsikres det, «er en ikke sekterisk religion». Frasset ordene «kirke» og «religion» er det egentlig intet, verken i reklamen eller i denne boken, som formidler et religiøst budskap. man får heller inntrykk av å stå overfor en høyst populær lærebok i mentalhygiene med et hedonistisk (lystbetont) budskap og forenklete, psykoanalytiske inspirerte metoder.

Et annet reklameblad, A4 trykt på begge sider, anbefaler en annen av Hubbards bøker, nemlig selv grunnlagsboken «*Dianetics. (The) Modern Science of Mental Health*», i dansk oversettelse «Dianetik. Den moderne videnskap om mental sundhed.» Den averteres som en «Scientology bog», og det opplyses at den er kommet i godt over to millioner eksemplarer.» (Copyright L. Ron Hubbard). Boken koster kr. 58,- i hefteformat. Det fremheves at boken redegjør «for hvordan det er mulig å få det bedre i hverdagen», . . . oppleve hverdagen som noe fint, der du kan føle at det er deilig å leve.» Annonsen appellerer til menneskets lengsel etter lykke og trygghet, og sier at «virkelig trygghet er hverken basert på tro eller teorier, på makt eller penger, men bare på kunnskap.» – «Usikkerhet eksisterer kun når man mangler kunnskap.» – Ellers er det ikke det minste som kan tolkes som et religiøst budskap. Tvert om går utsagnet om at virkelig trygghet bare bygger på kunnskap og ikke på tro, i a-religiøs retning. De to bøkene som her markedsføres står sentralt i Scientology-kirkens virke. Utdannelsen til Scientology-prest bygger i hovedsaken på Hubbard's bøker og på båndopptak av hans og andre scientologers taler, samt litt religionshistorie, praktisk veiledning i å bli leder av såkalt «auditing» og til å utføre gudstjenester. En som ordineres til prest i scientologikirken, skal forresten også eksamineres i etikk og i kirkens regelsett og trosbekjennelse. Hovedsaken i det «teologiske» pensum er Hubbard's produksjon. (Scientology-kirkens baggrund og ceremonier 1980 s. 87) – Samfunnet har ellers to ordinasjonsritualer, et for *en* ordinand og et når flere skal ordineres, begge svært kortfattede. Ordinasjonsseremonien har karakter av en kirkerettslig kontraktshandling med opplesning og undertegning av «Auditørløfte» og «Scientologens Kodeks» (regelsett), men er også en sosial initiasjonsritus med presentasjon osv., mens det religiøse innslag nesten ikke er til å få øye på. En scientologiprest har som en av sine hovedoppgaver å ta seg

av potensielle medlemmer, men i den prosessen er det også uhyre viktig å sørge for markedsføring av Hubbard's bøker og kirkens kurs. Tyskeren *Friedrich Wilhelm Haack* legger i sin «Jugend-Religionen. Ursachen. Trends. Reaktionen (München 1979 s. 168) stor vekt på dette. – Vi kan for så vidt si at de to reklamesedlene og de bøkene som vi har nevnt i grunnen gir nøkkelen til forståelsen av scientologiens særpreg. Hovedsaken er det som vi finner som tittel på enda en av Hubbard's bøker: *The science of survival*.

Men det finnes andre metoder enn selvstudier. Og disse metodene kan gi enda bedre resultater, men koster atskillig mer både av personlig og andres innsats og pengeutlegg. En prisliste fra scientologi-avdelingen i Malmö oppga ca. 1970 disse prisene: «Kommunikationskursen (HAS) 100:-; Högre Kommukationskursen(HØS) 200:-; 5 timmar Dianetic Auditing 425:-; 25 timmar Dianetic Auditing 1750:-; Hubbard Standard Dianetics Kurs 1550:-» Kursene varierer altså i lengde og pris, fra sv. kr. 100,- (1970) til sv. kr. 1750,- (1970).

Men det fines også gratis tilbud. Det koster ingenting å delta i et møte (gudstjeneste) i en lokal scientologikirke, i Oslo søndag kl. 15. En såkalt «personlighetstest» tilbys også uten betaling. Da skal man svare på 200 spørsmål på et skjema. Spørsmålene kan lyde slik: «Kommer De med tankeløse bemerkninger eller beskyldninger som De senere angrer?» – «Når andre mister fatningen, bevarer De så nogenlunde roen?» «Sover De godt?»

E-meter, auditering (auditing) og dianetikk

Scientologilitteraturen vrirler av merkelige og ukjente ord. En del av dem er nydannelser. Andre er gloser som anvendes på en uvanlig måte. Det har vært pekt på at et slikt ordbruk, som på den leser som ikke er universitetsutdannet kan virke «vitenskapelig», er brukt for å imponere og for å skape inntryk av at man står overfor noe mystisk. Flere av bevegelsens bøker inneholder en liste over ordforklaringer (Glossary). Noen eksempler vil belyse hva det dreier seg om.

Mens man i alminnelighet med ordet *somatisk* sikter til det legemlige til forskjell fra det psykiske eller psykiatriske, så har scientologien denne forklaringen: «*Somatic*. A pain, the physical origin of which is in the past . . . Somatic is also used to refer to a sub-optimum physical condition, the origin of which is in the past»

(Hubbard, *The Creation of Human* – s. 287). Forklaringen er ikke bare upresis, men delvis feilaktig.

«*Auditor*. A Scientologist: one whose technical skill is devoted to the resolution of problems of life.» – I en dansk fremstilling, «*Scientology*. En religion. Den danske Scientology kirke», stensilert, u.å. (etter 1972). Fjerde kap. s. 27 heter det: «*Auditering* er den måte, hvorpå man i Scientology giver åndelig vejledning og hvormed et menneske gradvist hjælpes frem til at genvinde sin selv-determinisme, sine evner samt erkendelsen af selv at være et uøddeligt væsen. I et nøye afgrænset tidsrum, kaldet en «*session*» bruger en *Auditor* («en der lytter»), en uddannet Scientology-præst, interpersonel kommunikation samt omhyggeligt udtænkte spørsmål såvelsom øvelser, der gør det muligt for den, der bliver auditert, *Præclear*, at lokalisere – og dermed fjerne – de åndelige begrænsninger, han selv har pålagt seg.»

Det som skal fjernes kalles også for *engrammer*, igjen en uvanlig (og innsnevret) bruk av et kjent ord. De smertelige inntrykk fra fortiden skal ligge i underbevisstheten. Et svensk informasjonshefte for scientology sier at «*Dianetics* är en vetenskap, där de verkliga orsakerna till psykosomatiska sjukdomar kan lokaliseras och fås att upphöra.» (Ståhl s. 101)

Forat scientologen (*auditor*) skal finne frem til hva som er i veien med den som ikke er bevisstgjort (*preclear*) og frigjort, anvender han et såkalt *E-meter*. Dette er et batteridrevet elektrisk apparat som minner om en løgndetektor. Den som skal testes, griper med begge hender om en slags håndtak (bokser). Strømmen settes på, og den fysiske motstand mot de elektriske impulser avleses idet en nål svinger til høyre eller til venstre når den som testes gir kommentarsvar på en rekke enkeltord som nevnes for ham/henne. Det dreier seg om mer enn 200 ord og ordsammensetninger, bl.a. disse: «*Beauty, Motion, Engrams, Ugliness, Logic, Pictures, Confinement, Money, Parents, Blackness, Police, Light, Explosions, Bodies, Degradation, Male Bodies, Female Bodies, Children Male, . . . Musical Instruments, Disty Words, Space, Wild Animals, Pets, Birds, Air Water, Food, Milk, Garbage, Gases, Excreta, Soldiers. Executioners, Doctors, Judges, Psychiatrists, Alcoholic Liquor, Drugs, Masturbation, Rewards, Heat, Cold, Forbidden Things, God, The Devil, Spirits.*» (Hubbard, *The Creation of*. s. 228ff.)

Her spiller selvsagt en lang rekke faktorer inn når det gjelder å tolke de indikasjoner som *E-meter*-nålen synes å gi: bl.a. hvor fast

man holder i «håndtakene» etc. Meget avhenger også av *hvordan* testordene sies. Under alle omstendigheter er det klart at flere av de ord som er anført her normalt er emosjonelt ladede ord.

Bruken av E-meteret har vært gjenstand for sterk kritikk. Hovedinnvendingen må sies å være at reklamen for E-meteret, og for så vidt for hele den scientologiske behandling, lover langt mer enn den kan holde. Med andre ord: det har vært reist tvil, for å uttrykke det mildt, om scientologiens markedsføring av sine metoder er hederlig og om ikke nervøst belastede, usikre individer utnyttes økonomisk. En dansk utredning av Jan Grønberg viser i denne sammenheng til en uttalelse av Svenska Marknadsdomstolen (ved bl.a. professor David Ingvar, Lund). I denne siteres følgende scientology-påstand: «The E-meter . . . is the invaluable means to measure the mental condition of a person and to change it.» Marknadsdomstolen hevder at begge påstander er uholdbare. Marknadsdomstolens oppfatning stemmer med resultatet av en tysk undersøkelse. (Haack s. 150) Det er ikke sant at et E-meter kan måle et menneskes mentale tilstand eller forandre denne. (New religious movements. Up-date. July 1977, Århus, s. 20ff.)

Som historiker vil man vanskelig unngå å legge merke til at kritikken mot denne og andre deler av scientologiens virksomhet har resultert i rettssaker mot samfunnet og dets ansvarlige ledere i en lang rekke land. En pressemelding i Norges største dagsavis kan således meddele at Scientologikirken i Sverige vil bli tiltalt for omfattende økonomiske forbrytelser, bl.a. grovt skattesnyteri og ulovelig utførsel av valuta. Det hevdes at fortvilede mennesker er blitt ruinert og drevet til selvmord etter å ha engasjert seg i bevegelsen, på grunnlag av resultater fra såkalte personlighets tester utført med elektrisk apparater. (Aftenposten 29. nov. 1980) Igjen må det konstateres at denne pressemelding stemmer med hva tyske, engelsk og danske kilder kan meddele. Bevegelsens ledere er trukket for retten i mange land i Europa og Australia, og i 1968 ble det forbudt for utenlandske scientologer å reise inn i United Kingdom. (Haack s. 175ff; The New International Dictionary of the Christian Church, 1974 s. 889; Ahlstroms op. cit. s. 955;) Bevegelsens representanter hevder at de informasjoner som rettsakene bygger på er feilaktige, og at forbudet mot innreise i United Kingdom ble opphevet i 1980.

Det må sies at enkelte råd som Hubbard har gitt sine medarbeidere når disse eller scientology-kirken står overfor kritikk eller mulig-

heten for å bli gransket, står i strid med almene etiske krav, idet de bl.a. gir anvisninger på hevnliggende eller rykteødeleggende motaksjoner. (*Jan Grønberg, Scientology. Harassment, Up-data July 1977 s. 19; Ståhl s. 104*) Når man dessuten i en tysk undersøkelse leser om belønnings- eller kommisjonssystemet for slike som verver medlemmer for Scientology-kirken, med medlemsbidrag på fra 3 000 til over 50 000 DM og provisjoner som er verd fra 300 til 5 500 DM, da må man spørre om ikke dialogcenteret i Århus har rett når det i en informasjonsbrosjyre om scientology-bevegelsen karakteriserer denne slik: «En forretningsvirksomhet er det i hvert fald, endda en af de indbringende multinationale.» (Jfr. Haack s. 169f.)

Jeg må slå fast at scientologi-bevegelsen historisk sett ikke oppsto som en religion, men at den først etter flere år ble organisert i USA som en «Church of Scientology» og at den først etter ytterligere flere år fikk en, lite religiøs preget, seremonibok. Og jeg vil hevde at bevegelsens grunnleggende egenart ikke består av religiøse elementer, men av en forretningsmessig preget virksomhet med et mentalhygienisk og dennesidig lykkebudskap. De religiøse elementer som knytter seg til scientologien slik den fremtrer i 1986 er historisk sett av sekundær karakter. Visse religiøse allusjoner og symboltermina kan riktignok påvises tidlig i bevegelsens historie, f.eks. i *L. Ron Hubbard, The Creation of Human Ability, Los Angeles 1971 (1954)*, (NB forordet i 1971-utgaven «To the reader», er en senere tilføyelse ved «Board of Directors. Church of Scientology»). Men disse allusjoner og uklare terminasjoner spiller liten selvstendig rolle. Deres egentlige betydning synes å være den å legitimere det som for bevegelsen åpenbart er hovedsaken.

Det er ganske visst slik at bevegelsen *religion* eller *religiøs* ofte, men ikke alltid, tas med i bevegelsens selvdefinisjon. Men betegnelsen kan bare i liten grad sees å ha dekning i det budskap som formidles og i den virksomhet som drives.

Det må på dette punkt i fremstillingen understrekes at det ikke foreligger noen alment godtatt definisjon på hva religion er. Det vil derfor i noen grad bero på et skjønn hvor vidt en bevegelse skal betegnes som religiøs eller ikke. Enkelte vanlige misforståelser kan raskt elimineres. Det er for det første klart at en religion *ikke* behøver å omfatte troen på en personlig gud. Vi finner panteistiske eksempler på dette, f.eks. innen buddhismen. Det er for det annet på det rene at en bevegelse kan inkludere religiøse elementer uten at den likevel naturlig bør rubriseres som en religion. Den marxistiske

leninismen så vel som den marxistiske maoismen har således gitt rom for religiøse elementer, f.eks. eskjatologi, *troen* på et fremtidig paradisisk samfunn (millenismen), helgendyrkelse/relikviekult (Lenins og Maos mausoléeer), troen på en hellig skrift («Maos lille røde bok») og seremonielle fellesopptrinn med bruk av hymner eller salmer («Østen er rød»). Både marxist-leninismen og maoismen er primært politiske ideologier og systemer, men fordi de også gjør krav på å representere *almengyldige livssyn* og fordi nå en gang mennesket er religiøst, kan disse ideologier *fungere* religiøst, eller religiøst betraktet, blir religionssurrogater. For det tredje er det klart at en religion ikke behøver å inkludere troen på et liv etter døden. Det viser de eldste deler av G. T. Jfr. nirvana. Endelig må det uttrykkelig sies at det i ethvert livssyn (også ateistiske) finnes verdielementer og et element av tro eller overbevisning som unndrar seg vitenskapelig kontroll (verifikasjon).

På den annen side kan det vanskelig bestrides at den bevegelse som eksplisitt betoner og kultisk manifesterer troen på og forholdet til en metafysisk virkelig (gud), må betegnes som *religiøs*. Om så denne tro og de kultiske utslag av den er knyttet til et sosialt fellesskap som avgrenses bevisst organisatorisk eller mer naturlig etnisk/geografisk eller ved kodifisert lære og/eller kultus, så stor vi overfor en *religion*. Det religiøse blir til religion ved en sosiologisk prosess, i et opplevd fellesskap.

Med et slikt perspektiv på begrepene religiøs og religion blir det ikke alltid lett å trekke grensen mellom hva som er en religion og hva som primært og etter sin intensjon ikke er religion, men som likevel gir rom for religiøse funksjoner og/eller tros-elementer. Vår oppgave blir da her å prøve å avgjøre om scientologien er en religion og om scientologikirken med rette kan sies å være et trossamfunn. Det blir da nødvendig å se nærmere på de av bevegelsens skrifter som frem for alt fremtrer med krav på å gi uttrykk for bevegelsens religiøse egenart.

Bevegelsen har sin egen sang- eller *salmebok* som er beregnet på de offentlige gudstjenester. Den danske utgaven inneholder 38 nummer, det korteste av dem på bare fire små linjer. Den mest representerte forfatter er en *Bobby Richards*, som er representert med femten sanger. Richards er åpenbart selv scientolog. Men det finnes også fem salmer av Ingemann, to av Grundtvig (Hyggelig, rolig og Giv meg, Gud, en salmetunge), en av Kingo (Vågn op og slå), en av Brorson (Hvad skal jeg sige når jeg ser) og en av Richart (Nu takker

alle Gud). Jesu Kristi navn er ikke nevnt, og man har med flid valgt ut mest mulig almenreligiøse salmer fra den danske kirkesalmebok. Et par sitat fra Bobby Richards' salmer vil vise noe av salmebokens egenart.

«Det, som er» består av tre vers, hvorav de to siste er identiske. Disse lyder slik:

«Alt er helt, som det var,
det ser jeg,
skønt jeg selv nu er fri påny
Mit syn er klart igen,
og det gør alt helt klart.»

«Budskapet» er tydeligvis gleden over den bevisstgjortes («clear's») frihet. –

Et annet dikt, «Jeg lever evigt» består av ett rimfritt vers der ordene evig/evighed forekommer 20 ganger. Det korteste nr. er dette:

«Hvad energi består af
Energi består af
består af, består af,
postulered' partikler i rum
Postulered' partikler i rum.

Budskapet synes her unektelig noe dunkelt. Bevegelsens *budskap* kommer kanskje best frem i disse strofene fra «*Læs denne bog.*»

«Hør her, du kan få det meget bedre end før
Du kan gøre alt det, du har ønsket at gøre',
Dine drømme kan blive til virkelighed.»

Boken det siktes til er nok ikke Bibelen, men en av Hubbards grunnbøker. Hovedinntrykket er en dennesidig almenreligiøsitet med et overfladisk mentalhygienisk lykkebudskap.

Et viktig kildekrift til forståelse av Scientology-kirkens religiøse egenart er boken «*Scientology Kirkens Baggrund og Ceremonier.*» Den danske utgaven utkom i 1980. Vi skal i det følgende i korte trekk gjennomgå denne.

Vi har allerede nevnt at dens to kortfattede ordinasjonsritualer nesten totalt mangler religiøse elementer. Det er i enda høyere grad

tilfelle med begravelsesritualet. Frasett et vagt utsagn om at avdøde nå er gått til et annet sted og inn i en annen tilværelse, er ritualet fullstendig sekulært. (s. 66–74) Vielsesritualet er også a-religiøst, men med nøyaktige anvisninger på hvordan brud og brudgom, brudepiker og brudesvenner, forlover, blomsterpike, ringbærer (!) og prest skal stå etc. (s. 47ff.) Det samme gjelder navngivningsritualet, mens konfirmasjonsritualet i alle fall nevner scientology-kirkens trosbekjennelse og Guds navn. Men religionen privatiseres: «Dit forhold til Gud er et persoligt anliggende, og vi kan ikke blande os i det.» (s. 65)

I ritualet for gudstjenester finnes religiøse innslag, bl.a. trosbekjennelse, salmesang og preken. Det finnes også femten ganske korte formulerte bønner. Bare i to av bønnene finner vi en direkte henvendelse til guddommen, «Du som er skaberen av alle effekter», «Oh, du som modtager vore bønner». (s. 41ff.) Vi har sett at «salmen» i virkeligheten også kan være rent humanetiske. «Prekenen» kan bestå i avspilling av et Hubbard-lydbånd. Men det kan også leses opp en trykt preken.

Ceremoni-boken gjengir et par prekener som vel må betraktes som forbilledlige. Den første av dem er på knapt to sider og har overskriften «*De otte dynamikker.*» Her heter det bl.a. «Det kunne siges, at der er otte drifter (drivkræfter, impulser) i livet. Disse kalder vi *Dynamikkerne*. De består af motiver eller motivationer. Vi kalder dem *de otte dynamikker.*» Disse regnes så opp med korte kommentarer. Stort sett dreier deg seg om vel kjente drifter som selvpoppoldelsesdrift, seksualdrift og sosial- eller gruppedrift. Men det tales også om menneskehetens dynamikk, universets dynamikk, dyredynamikken osv. Det eneste religiøse innslaget finner vi i omtalen av den åttende driften: «*Den ottende dynamik* er drivkraften henimod eksistens som uendelighed. Denne er også identificert som Det Højeste Væsen, eller Gud. Denne kaldes den ottende dynamik, fordi symbolet for uendelighed, når den er stillet lodret, danner tallet «8». Denne kunne kaldes *Uendeligheds Eller Guds-dynamikken.*» (s. 39f.)

Her lyder jo enkelte religiøse toner, men svakt. Hovedsaken er å overleve og å ha det godt. Som Hubbard uttrykker det: «Retfærdighed, barmhjertighed og tilgivelse er alle ubetydelige i sammenligning med evnene til ikke at forandre sig på trods af krav eller provokation til at gøre det.» (s. 83) Er man først blitt en frigjort scientolog, skal ytre kritikk ikke påvirke en.

En annen preken oppgis å være holdt ved den kanadiske bededag i 1974 av Jane Kember, Guardian for alle Scientology kirkene. Prekenen kan best karakteriseres som en blanding av kvasifilosofi og refleksjoner over samtidens politiske og moralske situasjon. Forholdet til Skaperen er nevnt i forbifarten. Det sies også at noen sekter betrakter seg selv som den eneste sanne religion. Og det må de få lov å mene, heter det. Men: «Vi forsøker ikke at ændre noget menneskes religion.» . . . «Vår interesse vedrørere funktion – det at producere resultater og få vort arbejde gjort.» (s. 81ff.) Dette er interessante ord som gir et viktig innblikk i bevegelsens egentlige anliggende, som primært er ikke-religiøst.

Til ytterligere belysning av det ikke-engasjerte og ikke-engasjerende religiøse element i scientologien skal gjengis noen ord av Mrs. Hubbard som står som en slags programerklæring i seremoniboken, foran innholdsfortegnelsen:

«Scientology er en religion»

«Scientology er en religion i ordet ældste betydning, et studium af visdom. Scientology er et studium af mennesket som et åndeligt væsen, af dets forhold til livet og det fysiske univers.»

Definisjonen av religion i den første setningen her er religionshistorisk uholdbar. Religionsfilosofien går aldri foran det kultiske. Sitatet fortsetter:

«Den er ikke-sekterisk. Dermed menes, at Scientology er tilgjengelig for mennesker fra alle religioner og trosretninger, og at Scientology på ingen måte prøver at lede et menneske bort fra sin religion, men hjelper ham til bedre at forstå, at han er et åndeligt væsen.»

Mary Sue Hubbard

Det mest betydningsfulle i dette utsagnet er presiseringen av begrepet «ikke-sekterisk». Religionsbegrepet blir utfra dette relativistisk, for så vidt i slekt med hinduismens og buddhismens inkluderende grunnholdning, men i skarp kontrast til kristendommens og islams universelle pretensjoner.

Til dette prinsipputsagnet om scientologien, som også følges opp i praksis av scientologer overalt i verden, med dobbelt medlemskap i trossamfunn, er å si at praktiseringen av det er i strid med norsk

lov. Men prinsippet gir, slik det praktiseres, også uttrykk for en viss religiøs indifferentisme. Alt er tilsynelatende akseptabelt. Og ingenting er bedre eller sannere enn noe annet. Men medlemskap i en kristen kirke utelukker teologiske sett et samtidig medlemskap i et annet ikke-kristent trossamfunn. Scientologiens fundamentale oppfatning av religionen er klart ikke-kristen.

Fra midten av 1950-årene har Scientology-kirken gjort krav på å være et trossamfunn, og fra slutten av 1950-årene fungerer den sosiologisk sett med ytre religiøse attributter som er knyttet til samtlige *rites de passage*. Endog skriftemålet omtales, men som mentalhygienisk akt, ikke som religiøs handling. (Scientologien religion s. 39.) Men vi har også sett at det verbale budskap som er knyttet til handlingene bare i meget liten grad formidler et *religiøst* budskap. Det kan virke som om de vage religiøse utsagn i scientologien bare er en reklameteknisk overmaling for å lette markedsføringen av det som er bevegelsens virkelige anliggende: (overfladisk) psykologisk terapi med et dennesidig lykkebudskap, mot god betaling.

Følgende utsagn fra scientologihold smaker av reklame og fremsetter påstander som ikke kan bevises: «Gjennom vår trening og auditering bringer vi menneskeheten det eneste håp om åndelig sundhet.» . . . «Vi gjør på få minutter mer godt til menneskehetens forbedring enn samtlige anstengelser fra alle sosialministerier i verden.» (Haack. op. cit. s. 157f.) – Men siktet er ikke primært religiøst. «Scientologys mission er ikke at erobre – det er at civilisere.» (Ceremonier s. 38)

Det vil likevel ikke være lett, så å si med loven i hånden, å erklære at Scientology-kirken *ikke* ut fra formelle kriterier kan sies å være et trossamfunn. For det har ikke bare sine overveiende sosiologisk bestemte *rites de passage* og sine kultiske samvær, som f.eks. i Oslo avrettes som *Andakt* (hver søndag kl. 15), men den kan også påberope seg religiøse *lære*elementer.

Jeg har ovenfor pekt på at scientologien viser til sine eldgamle religiøse røtter. Det tales, med sterk overdrivelse om ca. 10 000 år (Veda-hymnene) og endog om 16 000 år (s. 13, 15) I et kapittel om «*Scientology Kirkens Baggrund*» (s. 13ff.) peker det særlig på dens slektskap med hinduismen og buddhismen. Det nevnes også enkeltheter, som hinduismens tro (erkjennelse) på menneskets udødelighet (reinkarnasjonstro). Scientologien fremhever sterkt at mennesket er et åndelig vesen og polemiserer mot samtidens materialisme. Reinkarnasjonstanken er til stede, men utpensles ikke. Se Cere-

moni-boken s. 38 og jfr. L. Ron Hubbard, *Have you lived before this life?* Lond. 1958, (Se og Up-date 1977 July s. 27)

Det heter ellers uttrykkelig at «De bydes velkommen i denne menighet, der omfatter mennesker av alle trossamfund . . . Vi støter os på dem, der er gået forud. Vi anerkjender Veda'en, Tao, Dharma og Gautama Buddha.

Vi støtter os på kristendommens skrifter, på jødernes Talmud, på gammel græsk, romersk og arabisk metodelære inden for matematik og teknik, på naturvidenskapen og den vestlige verdens filosofi.» (s. 77) Dette er tydelig synkretisme av overveiende hinduistisk/buddhistisk karakter. Jfr. Scientology. En religion. Den danske scientology kirke, stensilert, uten årst. s. 5ff. Den danske scientologen Birthe Hauge har visstnok rett når hun hevder at den religionen som scientologien ligner mest er buddhismen. (Up-data July 1977 s. 15) I brev av 21.8.1986 fra Scientology Senteret i Oslo står det: «Det er riktig at Scientology er en synkretistisk bevegelse.»

«Scientologer tror, at Gud eksisterer», heter det (Ceremonier s. 30) Men utsagnene er vage og panteiserende: «Den kendsgerning, at vi ikke har nogen definition eller beskrivelse av Gud i Scientology, betyder ikke, at vi på nogen måde benægter at tro på Gud.» . . . «Han eksisterer ikke i Universet, men Universet eksisterer i Ham som Hans tankes mål.» (s. 30) – Scientologien har sin egen skapelsesberetning, laget av L. Ron Hubbard. I innledningen heter det karakteristisk: «Hvor 1. Mosebog taler om Gud, da taler *Faktorerne*, som er scientologiens skabelsesberetning, om Årsagen.» (s. 16) Scientology kirkens trosbekjennelse fyller en drøy halv side og handler hovedsakelig om menneskerettigheter. Guds navn er omtalt i forbifarten to ganger. Det interessante er antropologien: «Og vi i denne kirken tror at det egentlige menneske er godt.» (s. 35) Dette stemmer med andre utsagn av Hubbard som nok vedgår at et menneske kan handle dårlig, men det *er* godt. Og Hubbard sier: «Jeg mener det samme som mange vismænd gjennom tiden, at mennesket i virkeligheten blev placert her for at udarbejde sin egen frelse.» (s. 19). I Ceremoni-boken heter det om mennesket at det er delvis guddommelig. (s. 42) Bevegelsen er antroposentrisk, og *selve personen* (kalt thetanen) står i sentrum. («Scientology er religion s. 10f., 17).

Sammenfattende vil jeg si at scientologien både historisk og ideologisk *primært* er en kommersielt preget, vel organisert bevegelse med et mentalhygiensk og dennesidig lykkebudskap med en nokså

konturløs (spiritualistisk) almenreligiøs ferniss. Men bevegelsen fungerer også formelt sett som et kultisk religionssamfunn, som Scientology kirken. I den grad som Scientology kirken representerer en (synkretistisk) religion, er denne av klart ikke-kristen karakter. Et samtidig medlemskap i Scientology kirken og i en kristen kirke ansees som teologisk uholdbart og i Norge som juridisk ulovelig. Dette er Scientology bevegelsen informert om. Og man spør seg selv om det er taktiske grunner til at det på bevegelsens brevark i Norge i 1986 ikke står Scientology Kirken, men Scientology Senteret. Senter for anvendt religiøs filosofi.

Vi gjør ellers oppmerksom på at Egede Instituttet har atskillig litteratur om og av Scientology bevegelsen.